

УДК 159.922.75

ХРАПАЧЕВСЬКА В.О.,

ШКРЕБТІЄНКО Л.П.

м. Київ

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ УЯВИ ДОШКІЛЬНИКА

Анотація. У статті розкрито особливості розвитку уяви дошкільника,

Ключові слова: уява, розвиток, дошкільний вік.

Аннотация. В статье раскрыты особенности развития воображения дошкольника.

Ключевые слова: воображение, развитие, дошкольный возраст.

Abstract. The article reveals the features of the development of the imagination of preschool children, which is the psychical(mental) the process of creating new images on the basis of her previous experience.

Key words: imagination, development, preschool age.

Постановка проблеми. У дошкільному віці діти починають пізнавати світ, знайомитися з новими людьми, заводять друзів, і уява відіграє в цьому важливе значення. Уява дитини розвивається поступово, з набуттям нею досвіду. Окремою умовою розвитку уяви виступає наслідування, особливо у складних своїх формах, далеких від простого копіювання дій дорослого. Наслідування у дитини раннього віку набуває ігрового характеру і спочатку не містить у собі елементів уяви. Головне у ньому - відпрацювання знайомих дитині з досвіду дій. Згодом дитина починає відступати від зразків дій дорослого, додає у них нові нюанси, варіює і апробує різні схеми їх виконання, здійснює самостійні ігрові дії. З двох років спостерігається відкладене у часі наслідування малюка побаченому, що говорить про вміння діяти на основі сформованого образу.

Як визначає психологічний словник уява — психічний процес, що полягає в створенні нових образів (уявлень) шляхом переробки матеріалу сприйняття і уявлень, отриманих в попередньому досвіді [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема вивчення розвитку уяви на етапі дошкільного віку є досить актуальною в дитячій, педагогічній та віковій психології. Феномен уяви досліджували як зарубіжні, так і вітчизняні вчені: Т. Рібо, Дж. Селлі, Л. Виготський, С. Рубінштейн, М. Палагіна, О. Дьяченко, О. Кононко та ін., які зробили великий внесок у вивчення означеної проблеми.

Мета статті полягає у розкритті особливостей розвитку уяви дошкільника.

Виклад основного матеріалу. Однією з причин виникнення уяви є суперечність між прагненням дитини наслідувати дорослого, бути таким, як він, і об'єктивними можливостями реалізації цього прагнення. Поява сюжетно-рольової гри дозволяє подолати цю суперечність: малюк діє в умовній уявній ситуації, але як дорослий (Г. Д. Кіріллова). Потреба в ігровій діяльності набуває самостійного статусу. Ускладнюється структура ігрових дій, дитина моделює доступну їй розумінню сферу діяльності дорослих і у цьому процесі оволодіває способами побудови

дій, їх взаємозв'язку і послідовності. Розвивається символічне використання предметів, які у грі виконують функцію заміників (Л. М. Галігузова). Ігрова дія виконується "неначе", "ніби-то". Дитина діє з одним предметом, а уявляє на його місці інший[2].

За Л. Виготським усі образи уяви, якими б вони не були, ґрунтуються на уявленнях і враженнях, які людина отримує у реальному житті. Тому уява дитини в багатьох випадках є навіть багатшою, ніж уява дорослого. Іноді дитина, не маючи достатнього досвіду, по-своєму пояснює життєві явища, які дорослі сприймають як неочікувані й оригінальні відкриття її уяви. Насправді уява досягає своєї зрілості у дорослому віці [3].

Спочатку уява спрямовується на предмети, з якими дитина діє, потім спирається на ігрові дії у сюжетно-рольовій грі, а наприкінці дошкільного віку переходить у внутрішній план. Здатність уявного оперування образами призводить до виявів творчої активності дітей у різноманітних сферах: у мовленні (складання казок, оповідань, загадок), малюванні, конструюванні, музичній діяльності. Зростає довільність уяви, що відкриває можливість для створення перших завершених продуктів творчості [2]. Дошкільник не може створювати нічого принципово нового з погляду суспільної культури. Характеристика новизни образів має значення тільки для самої дитини.

Найважливішою умовою розвитку уяви є розвиток ігрової діяльності, її перехід у дошкільному віці до сюжетно-рольової гри. Виконання ролі у грі вимагає від дитини складної діяльності уяви: передбачити, що повинен робити герой, планувати його подальші дії. Мотивом сюжетної гри є сам процес її здійснення, що характерно і для творчості взагалі. Гра за сюжетом означає, що дитина наперед має ідеальну картину того, що відбудеться у грі, визначає ролі, підбирає заміники і предметний матеріал. Саме у грі, як і у творчості, дитина виражає себе якнайповніше. Творчість починається у грі, де дитина виявляє свою ініціативу, вміння організовувати, планувати, робить перші кроки на шляху до здатності дія-

ти цілком у плані образів та уявлень, які Я. О. Пономарьов назвав "внутрішнім планом діяльності".

У молодшого дошкільника виникають уявлення, що прямо не відповідають предметам, з якими він діє. Він називає пірамідку деревом, кубик столом, камінець цукеркою, коли діє з реальними предметами. На основі розходження уявлення та реального предмету виникає явище заміщення. Водночас предмети, з якими діє молодший дошкільник, повинні мати якусь виразну ознаку, подібну до уявлюваних: так коробочка виступає шафою тому, що відкривається подібно до дверцят шафа. Таким чином, оточуючі дитину іграшки і предмети певною мірою зумовлюють її уявлення. Гра має ситуативний характер. Побачив білий халат - грає в лікарню, побачив терези - став "продавцем" (М. Г. Вітязь). Для середніх і старших дошкільників опорою уяви є виконання взятій на себе ролі. Ускладнюється дія заміщення, замітники зовсім не схожі на потрібний предмет. У старшому дошкільному віці розширюються образи уяви, зростає їх чіткість, яскравість. Вони тісно переплітаються з особистісними новоутвореннями дитини, на основі чого виникають перші мрії дитини про своє майбутнє, про майбутнє всіх людей. Вони ситуативні, нестійкі, зумовлені подіями, що викликали у дітей емоційний відгук [2].

За допомогою уяви дитина прагне до відтворення того, що вразило, до пригадування того, що сподобалось, тобто до конструювання широкої сфери своїх відносин з дійсністю (Ж. Піаже). Згідно періодизації психічного розвитку, запропонованої Л. Віготським, уяву є центральним психологічним новоутворенням дошкільного віку. Розвиваючи уявлення про те, що у дитини уява більш розвинена, ніж у дорослих, деякі дослідники розглядають уяву як джерело властивих дошкільнику видів діяльності. Критикуючи таку позицію, В.С. Мухіна стверджує, що розвиток уяви не причина, а результат оволодіння ігрової, конструктивної, образотворчої і іншими видами діяльності.

Перший етап розвитку уяви відбувається у віці 2,5-3 роки та може поділятися на два типи уяви:

- пізнавальна уява - коли дитина за допомогою ляльок розіграє деякі знайомі йому дії і їх можливі варіанти (годування дітей в дитячому садку або будинку, вкладання їх спати, прогулянка і т.д.),
- афективна уява- внаслідок утворення й усвідомлення дитиною свого "Я", її внутрішнього відокремлення від інших людей і здійснюваних нею вчинків. Завдяки розвитку афективної уяви у дитини виникає здатність знімати емоційне напруження через механізм проєкції, коли власні негативні емоційні та моральні якості приписуються іншим.

Другий етап розвитку уяви відбувається у віці 4-5 років. У цьому віці дитина націлений на засвоєння норм, перш за все соціальних, а також правил і образів діяльності. Дорослі, відчуючи нові можливості дитини, ведуть його навчання і виховання в основному через образи, яким дитина повинна слідувати. А рівень творчої уяви в цьому віці знижується.

У цьому віці у здорових дітей знижується частота виникнення стійких страхів і зазвичай афективний уяву здорової дитини виникає в зв'язку з переживанням їм реальної травми. Позитивне уяву дитини пов'язано з бурхливим розвитком в цьому віці рольової гри, малювання, конструювання. Але воно носить при цьому без спеціального керівництва в основному відтворює характер, так як дитина 4 - 5 років націлений на проходження образам. Відхилення від образів в процесі оволодіння ними можливі, але і вони носять обіграє, часто випадковий характер.

До 4-5 років в процесі уяви включається специфічне планування, яке можна назвати ступінчастим. Дитина планує один крок своїх дій, виконує їх, бачить результат і планує наступний крок. Можливість ступеневої планування призводить дітей до можливості спрямованого словесного творчості, коли дитина пише казку називаючи події одна за одною. Але найчастіше дитина бере за основу план-схему знайомої казки, модифікуючи самі змістовні моменти (наприклад, заєць і лисиця будують хатинки НЕ любову і крижану, а з цегли і зі снігу і т.п.).

Третій етап розвитку уяви відбувається у віці 6-7. У цьому віці дитина вже засвоює основні образи поведінки і діяльності та отримує свободу в оперуванні ними. В принципі він вже здатний відходити від засвоєних стандартів, комбінувати їх, використовуючи при побудові продуктів уяви. Афективний уяву дитини направлено, з одного боку, як і в попередньому віці, на збутися отриманих психотравмуючих впливів шляхом їх багаторазового варіювання в грі, малюванні та інших творчих видах діяльності. З іншого боку, в разі стійкого конфлікту з реальністю діти нерідко звертаються до заміщає уяві. І в цьому віці починають існувати вигадані світи з уявними друзями і ворогами. А творчість дитини носить проєктивний характер, символізує стійкі переживання. Пізнавальне уяву зазнає якісних змін.

Діти 6 років в своїх творах не просто передають перероблені враження, але й починають цілеспрямовано шукати прийоми для цієї передачі. Можливості вибору таких прийомів прямо пов'язані з особливостями навчання дитини, перш за все з оволодінням їм протягом дошкільного дитинства культурної гри і елементами художньої творчості. А можливість вибору проявляється в підборі адекватних прийомів реалізації продуктів уяви, передачі ідеї, в пошуках самої ідеї, задуму. У цьому віці з'являється нова можливість використання образу при виконанні завдань на уяву. У цьому віці вперше з'являється цілісне планування: дитина може вже до початку дій побудувати план їх виконання (у разі уяви - план розгортання ідеї твору) і послідовно реалізовувати його, нерідко коригуючи по ходу виконання. А виконання завдань на домальовування з попереднім мовним плануванням, діти дають багатокроковий план твору.

Всі ці три етапи розвитку уяви, як опосередкованої функції, являють собою лише можливості кожного віку, які в природних умовах реалізуються, на жаль, меншістю дітей. Таким чином, підхід до вивчення уяви як до можливості осмислення дитиною своєї діяльності дозволяє, з одного боку, виділити

особливу значимість цього процесу для психічного розвитку, а з іншого – перенести логіку його розвитку на всі види і форми діяльності в молодшому шкільному віці.

На думку О. М. Дьяченко, у дошкільному віці вирізняються лише два етапи розвитку уяви [4].

Перший – у 4–5 р. Рівень творчої уяви дещо знижується через орієнтацію на засвоєння зразків соціальної поведінки. Афективна уява виникає у ситуаціях, що викликають реальні переживання. Пізнавальна має відтворюючий характер. Виникає планування, але воно поширюється тільки на наступний крок, а не на весь ланцюжок дій.

Другий – 6–7 років. Уява проявляється як вільне оперування за- своєних на попередньому етапі зразків поведінки. Афективна уява призначена для створення емоційно важливих для дитини ігрових ситуацій, які допомагають подолати негативні переживання. Щоб позбутися страху дитина програє страшну ситуацію (гра у Бабу-Ягу, Поросят і Вовка). Пізнавальна уява збагачується. Вирізняється процес пошуку ідеї, створення задуму, а також підбору адекватних за- собів їх втілення. Образ уяви – це вже не окремий предмет, а цілісна ситуація (квадрат домальовує до цеглини, яку піднімає кран на будівництві). Планування поширюється на всю діяльність, хоча і коригується у ході здійснення.

Розглядаючи питання про походження і розвиток уяви, автор виділяє дві основні проблеми, які знайшли відображення в багатьох концепціях: співвідношення розвитку уяви дитини з можливостями пізнання дійсності і сама природа цього процесу.

Представники гештальт-психології (М. Вертгеймер, К. Коффка, Р. Арнхейм) основою розвитку уяви вважають здатність до візуалізації і аналізують її в процесі вирішення дитями життєвих ситуацій і спеціальних завдань, що вимагають прояви творчого потенціалу кожної дитини.

З. Фрейд за основу творчих процесів приймає ранні переживання дитинства. Завдяки творчій уяві дитина може замінити напружені для нього ситуації, що виробляють сильне враження. Подібного припущення дотримуються так само Е. Кріс і К. Кюбі.

Ж. Піаже розглядає уяву як тимчасову стадію спотвореного відображення дійсності. Він стверджував, що уява не позитивно впливає на дитину, а навпаки, може сильно деформувати його уявлення про реальність. Уява, на його думку, не відкриває нічого нового для дитини, лише спотворюючи картину дійсності [4].

Уява дітей дошкільного віку є зазвичай мимовільною, її предметом є те, що дуже схвилювало, захопило, дитину: прочитана казка, переглянутий мультфільм, нова іграшка. Мимовільна уява – цілеспрямоване відтворення і перетворення отриманих раніше вражень. З кожним роком уява дітей стає стійкішою. Дошкільники середнього і старшого віку можуть довго гратися в одну сюжетну гру, навіть і після перерви на інші справи легко повертаються до попереднього сюжету, знайомих малюнків, споруд.

Із розвитком мимовільної уяви виникає довільна, зумовлена участю у нових, складніших видах

діяльності, зміною змісту і форм спілкування з дорослими і ровесниками. Довільна уява – є цілеспрямоване, усвідомлене відтворення і перетворення отриманих раніше вражень. У першій половині дошкільного дитинства переважає відтворювальна уява, яка полягає у відображенні описаних у віршах, казках, розповідях дорослого образів. Їх особливості залежать від досвіду дитини, накопиченого в її пам'яті матеріалу, розуміння того, що вона чує від дорослих, бачить на картинках. Через недосвідченість дитини, низький рівень розуміння образи її уяви часто далекі від реальності, у них поєднується реальне і казкове, фантастичне.

Відтворювальна (репродуктивна) уява – це процес створення людиною образів об'єктів на основі опису, схем, креслень, нотних записів тощо. Дошкільні роки є періодом початку розвитку творчої уяви. Перші елементи її спостерігаються вже тоді, коли дитина здатна відтворити почуте, доповнити образ героя казки новими рисами, придумати нові події. Під час малювання елементи творчої уяви виявляються у комбінуванні малюнка, використанні кольорів. Ще більше творчих компонентів можна спостерігати у рольових іграх дітей. Чим старшою стає дитина, тим більше вона може доповнювати предмети, яких не вистачає, уявними, подумки перетворювати реальні умови, в яких відбуваються дії.

Одним із видів уяви є творча уява – процес створення нових, оригінальних образів та ідей. Виникнення творчої уяви не лише є важливим показником розвитку пізнавальної сфери дитини, а й тісно пов'язане з формуванням її особистості загалом. Розвиток мимовільної уяви, довільної, відтворювальної, творчої – вагомий чинник успішного формування особистості. Для розвитку уяви і творчості дитини необхідна підтримка дорослих, заохочення допитливості дітей, їх експериментування, пошукових дій, оригінальних рішень, виходу за межі зразка. Окремим і важливим питанням у дитячій психології є міра впливу, втручання дорослого у творчі спроби дітей. Якшо вона буде завеликою, то що залишиться дитині? Її творчість непомітно перейде у виконання інструкцій дорослого. І. С. Коростельова та В. С. Ротенберг дослідили залежність пошукової активності дитини від варіанту ставлення до неї дорослого. Авторитарне ставлення, гіперопіка і емоційна холодність та байдужість знижують ініціативу, самостійність дитини, викликають вивчену безпомічність, зневіру у власні сили, які призводять до відмови від пошуку [2].

Існує кілька поглядів психологів з приводу впливу організації взаємодії з дорослим на розвиток уяви та творчості дітей.

1. Творчість закладено у дитині від народження. Дорослий повинен дозволити виявлятися цій творчості, головне – не заважати дитині у її самовираженні.

2. Створення умов для розвитку творчості без прямої взаємодії з педагогом. До цих умов Дж. Сміт відніс:

- фізичні: наявність матеріалів для творчості і можливості будь-коли діяти з ними;

- соціально-емоційні - створення дорослим атмосфери безпеки, впевненості, коли дитина знає, що її творчі здобутки не викликать негативної оцінки дорослого;
- психологічні - формування у дитини почуття внутрішньої свободи, розкнутості, підтримка інтересу до втілення власних можливостей внаслідок заохочення дорослим всіх творчих починань дитини;
- Інтелектуальні - розв'язання творчих задач [2].

У нашому світі є не лише діти з надзвичайним розвитком, а й обмеженими можливостями. Діти, які страждають аутизмом (аутизм – це хвороба, що характеризується порушеннями психічного розвитку, розладами мови та моторики та призводить до порушення взаємодії людини та соціуму. Проявляється аутизм найчастіше в дитинстві та сильно впливає на все подальше життя людини). Групі молодих людей з високим рівнем інтелектуальних здібностей, які страждають аутизмом, запропонували скласти список того, чим вони любили і не любили займатися в

дитинстві. У список нелюбимих занять один юнак включив: «розгадування головоломок». Це суперечить загальноприйнятому стандарту про інтереси людей з аутизмом. Тому хтось запитав його, чому йому не подобалося розгадувати головоломки. Відповідь прояснив ситуацію: «Тому що загубилася одна з деталей». Всі предмети повинні бути на місці і в порядку. Якщо порядок порушений, виникають труднощі. Оскільки люди з аутизмом не розуміють, яким чином створити дійсний порядок, нам доведеться створити якийсь порядок в їх сприйнятті, щоб вони могли «побачити» (відчути) цей порядок. В одній родині батьки зняли в будинку всі двері, так як «наш син не може впоратися з ними». Якщо хлопчик кидав м'яч, батько втік за м'ячем і приносив додому, тому що інакше «наш син закотив би істеріку». У їх улюбленого сина були свої, певні поняття про «правильної» життя, і вся сім'я стала жертвою цих уявлень [5].

Характеристика розвитку уяви у звичайних дітей і дітей з аутизмом за К.Гілберта та Т.Пітерса [5]. Нормальний розвиток (без аутичних проявів):

Вік!	Розвиток уяви!
2 р.н!	Грає в рольові ігри з ляльками, опудалами тварин, з дорослими (наприклад, часто «годує» ляльку). Ігрові дії не обмежуються тільки своїми звичайними діями (наприклад, прикидається, що гладить білизну). Набір ігрових дій збільшується (годує ляльку, качає се і укладає спати). Грає в ігри, «спровоковані» наявними під рукою предметами.!
3 р.н!	Заздалегідь заплановані символічні гри – заявляє про намір і шукає потрібні для гри предмети. Замінює один предмет іншим (наприклад, машина замінюється кубиком). Предмети розглядаються як суб'єкти, здатні до самостійних дій (наприклад, ляльку змушують підняти її шапочку).!
4 р.н!	Соціодраматична гра – прикидається, що грає з двома або більшою кількістю дітей. Використання пантоміми, щоб уявити потрібний предмет (наприклад, вдає, що наливає чай з уявного чайника). Теми реальному житті і фантазії можуть зберігатися протягом тривалого часу.!
5 р.н!	Важливим є використання мови для формулювання теми, обговорення ролей і розігрування сценки.!

Розвиток уваги при аутизмі:

Вік!	Розвиток уваги!
2 р.н!	Слабкий інтерес або відсутність інтересу до навколишнього світу. Незвичайне використання іграшок - обертає, перевертає, вибудовує предмети у один ряд.!
3 р.н!	Часто бере в рот різні предмети. Не грає в символічні гри. Тривають повторні механічні рухи - розгойдування, обертання, ходьба на пальцях ніг. Здивування від зорового сприйняття предметів: уважно і довго дивиться на світ і т.п. Багато проявляють достатню активність зорових / механічних маніпуляцій (наприклад, при розгадуванні головоломок).!
4 р.н!	Функціональне використання предметів. Деякі дії спрямовані на ляльки або інші предмети; в більшості випадків передбачається, що дитина є суб'єктом дії. Символічна гра, якщо вона і є присутнім, обмежується простими повторюваними схемами. Хоча розвиваються більш складні ігрові навички, все ж і на прості дії витрачається багато часу. Багато дітей не використовують іграшок в поєднанні.!
5 р.н!	Нездатність до пантоміми. Немає соціодраматичних ігор.!

Висновок: Підсумовуючи вищевикладене, уява – це психічний процес створення людиною нових образів на основі її попереднього досвіду. Для дошкільника уява один з важливих психічних процесів. На початку розвитку уява спрямована на речі з якими вона діє, потім на ігровий потенціал, а потім і реальне життя. Розвиток уяви не є результатом пря-

мого навчання. Розвиток - складний процес, який дитина проходить в період росту, переймає досвід від дорослих, пізнає світ навколо себе. Отже, розвиваючи уяву з дошкільного віку, ми не тільки удосконалюємо пізнавальні процеси і здібність до творчості, але і формуємо особистість дитини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бродовська В. Й. Тлумачний російсько-український словник психологічних термінів / В. Й. Бродовська, В. О. Грушевський, І. П. Патрик. — К.: ВД «Професіонал», 2007. — 512 с.

2. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія [Електронний ресурс] / Т. В. Дуткевич. — Режим доступу: http://pidruchniki.com/1584072028233/psihologiya/dityacha_psihologiya.

3. Дьяченко О. М. Международный Образовательный и Психологический Колледж [Електронний ресурс] / О. М. Дьяченко. —

М.: Психологический Институт Российской Академии Образования, 1996. — Режим доступу: <http://childpsy.ru/lib/books/id/8476.php>.

4. Гилберт К., Питерс Т. Аутизм: медицинские и педагогические аспекты [Електронний ресурс] / К. Гилберт, Т. Питерс. — Режим доступу: http://pedlib.ru/Books/3/0289/3_0289-1.shtml#book_page_top.

5. Павелків Р. В. Дитяча психологія [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://pidruchniki.com/18271207/psihologiya/dityacha_psihologiya.

УДК 373.2.035.6: 821.161.2

ШКРЕБІСНКО Л. П.

м. Київ

СУТНІСНО-ЗМІСТОВІ ПОКАЗНИКИ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Анотація. В статті досліджено та виокремлено сутнісно-змістові показники патріотичного виховання дошкільників та проаналізовано їх особливості та рівні сформованості.

Ключові слова: показники, рівні, патріотичне виховання, дошкільний вік, художня література.

Аннотация. В статье исследовано и выделено сущностно-содержательные показатели патриотического воспитания дошкольников и проанализированы их особенности и уровни сформированности.

Ключевые слова: показатели, уровни, патриотическое воспитание, дошкольный возраст, художественная литература.

Abstract: In the article the essential constituents of the notions of pre-school age upbringing is researched and singled out, as well as all peculiarities and formation indicators are analyzed.

Key words: indicators, levels, patriotic upbringing, pre-school age, fiction.

Постановка проблеми. Однією з важливих та актуальних проблем сучасності виступає проблема патріотичного виховання особистості. Аналіз психолого-педагогічної літератури дає розуміння того, що розвиток та виховання дітей дошкільного віку, їх емоційно-почуттєвої сфери тісно пов'язаний зі змінами, що відбуваються у сьогоденні сучасного життя суспільства. Проблема сучасності полягає у вихованні високо моральної особистості, на сам перед, такої, що здатна любити своїх близьких, свій народ, рідний край, бути патріотом своєї землі, Батьківщини. Зародження патріотизму бере свої витоки від появи дитина на світ, від першого контакту з матір'ю, як найближчого оточення.

Згідно тверджень В. Вугрич [2], Н. Мойсеюк [4], М. Павленко [5], О. Петрук [6], А. Просенюк [7], І. Рогальської-Яблонської [8] та ін. патріотизм – це інтегрована єдність почуттів, переконань і діяльності. Зокрема, у старшому дошкільному віці дії формуються на основі вольових процесів, спостерігається підпорядкування дій до загальних вимог (В. Котирло, Н. Непомняща). Соціальні мотиви діяльності дітей лише починають формуватися й мають елементарний, короткочасний характер, дошкільники нездатні діяти протягом тривалого часу. У процесі формуван-

ня в дітей дієвого компонента, розширюється сфера корисних дій. Новоутворенням цього вікового періоду є те, що діяльність дітей виходить за межі сім'ї, дому, дитячого садка і набуває елементів суспільної спрямованості. Діти здатні приймати участь в охороні природи, праці на благоустрій дитячого садка, вулиці, міста і т. д. [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичними засадами дослідження виступили роботи, в яких: висвітлено філософські та історичні погляди щодо проблеми наукових досліджень (Г. Ващенко, Б. Грінченко, Ю. Дрогобич, С. Орхівський, Я. Чепіга та ін.), психолого-педагогічні концепції виховання (І. Бех, О. Вишневецький, І. Огієнко, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін.); положення про психологічні основи емоційно-почуттєвого становлення особистості (О. Кононко, В. Котирло, А. Кошелева, Л. Стрілкова, П. Якобсон та ін.); обґрунтовано положення про значення літератури як засобу виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку (Л. Артемова, Н. Богданець-Білокаленко, А. Богуш, Н. Волошина, Н. Гавриш, О. Зубарева, А. Канищенко, Л. Кіліченко, О. Кисельова, С. Ковальчук, Н. Котик, В. Плахтій, А. Просенюк, Г. Славінська, Г. Ткаченко та ін.); медіаосвіти (Л. Бой-